

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ Й ГРОМАДЯНИНА ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Федіна Н. В.

ВСТУП

В сьогоднішній важливим для дослідження постає питання впливу на суспільні відносини інформаційних технологій, які виступають комунікативним засобом, що сприяє формуванню інформаційного суспільства. Це питання стало важливим не тільки для правової науки але і для різних галузей наук є пріоритетним і тому його дослідженню приділяється увага уже не одне десятиліття. Таким чином можна стверджувати, що вплив на правові явища та правові відносини у сучасному суспільстві інформаційних технологій та недостатня увага до проблем пов'язаних з цим впливом є небезпечною, що в свою чергу становить загрозу самим засадам правової системи.

Тому, для реагування на сучасні виклики (наприклад, транс-кордонний характер Інтернету, можливості і новітня роль держави, зміна співвідношення приватного і публічного права, зростання впливовості недержавних суб'єктів правовідносин) належне підґрунтя повинні створити правові дослідження цих питань.

Варто зазначити, що принцип поваги до прав і свобод людини був і залишається одним із основних принципів національних правових систем та міжнародного права і вище згадані обставини суттєво впливають на реалізацію цього принципу. Після Другої світової війни були сформовані Міжнародні стандарти прав людини, які під впливом чинників науково-технічного прогресу, також певним чином трансформуються, а отже з'являються нові виміри та наповнення вже існуючих прав, нові загально визнані права, а також виникають загрози для їх реалізації. На ці виклики часу не завжди адекватно та вчасно реагують як міжнародні співтовариства так і окремі держави¹.

Важливо зазначити, що Україна, бажаючи стати членом Європейського Союзу, прагне побудувати спрямоване на інтереси людини, відкрите для всіх і орієнтоване на розвиток інформаційне суспільство, в якому окремо взята особа могла б створювати та накопичувати знання та інформацію, користуватися та обмінюватися ними, в отже вони

¹ Сухорольський П. Проблеми забезпечення та розвитку прав людини в умовах інформаційного суспільства. *Український часопис міжнародного права*. № 1. 2013 С. 19.

повинні бути вільнодоступними, щоб кожна людина могла в повній мірі реалізувати свій потенціал, допомагаючи суспільному і особистому розвитку, що в свою чергу дасть можливість покращити якість життя.

Тому з цього приводу органи державної влади докладають максимум зусиль, щоб належним чином забезпечити доступ громадян до інформації, створюють інформаційні мережі та національні системи інформації, зміцнюють організаційні, фінансові, матеріально-технічні, правові та наукові основи інформаційної діяльності. Також сприяють постійному збагаченні, зберіганні та оновленні національних інформаційних ресурсів, створюють загальну систему охорони інформації, важливою є підтримка міжнародного співробітництва в галузі інформації, що в свою чергу допомагає задовільнити інформаційні потреби закордонних українців, а також дає гарантії інформаційного суверенітету України².

Важливим є те, що під впливом глобалізаційних процесів в сьогоденні відбувається зміна окремих правових інститутів, а відповідно і правових систем в цілому. Правовий розвиток в сучасних державах зумовлюють зазначені тенденції, а особливо позитивні зміни в системі органів державної влади. В загальнотеоретичній юриспруденції, вважається одним із основних напрямків дослідження, проблема впливу глобалізації на сучасне право. Матвеев Л. Г. розглядає глобалізацію як один із випадків транзитивності у праві³. Васечко Л. зазначає, що глобалізація це загальносвітовий, об'єктивний, безперервний процес, який у всіх без винятку сферах суспільного життя знаходить своє відображення на правовідносинах, а тому сприяє стандартизації, уніфікації норм права і відповідно створює єдиний правовий простір⁴

В підсумку варто зазначити, що досліджуючи інформаційні технології та їх вплив на права і свободи людини й громадянина, важливо охарактеризувати цей вплив, розглянути поняття, обсяг та особливості інформаційних прав людини, виявити основні загрози цим правам та можливі способи реагування на них органами державної влади в сучасному інформаційному суспільстві.

1. Виникнення передумов проблеми та формування проблеми

Дослідження даної теми варто розпочати з того, що наприкінці ХХ століття відбулися вагомні зміни у сприйнятті самого поняття

² Правове забезпечення державної інформаційної політики. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_22116

³ Матвеева Л. Г. Аналіз сучасних досліджень транзитивних процесів у праві / Л. Г. Матвеева. *Юридична Україна*. 2015. № 9. С. 12.

⁴ Васечко Л. О. Еволюція прав людини під впливом процесів глобалізації / Л. О. Васечко. *Форум права*. 2010. № 4. С. 122.

інформація та її соціального значення в суспільстві. Цьому сприяв процес формування так званого інформаційного суспільства, основною характеристикою якого є швидке зростання поширення інформації у всі сфери життєдіяльності людини. В сьогоденні термін «інформаційне суспільство» є визначним як на державному рівні, так і в рамках різних галузей науки і знайшов своє закріплення у низці національних та міжнародних нормативно-правових актах.

Важливо розглядати інформаційне суспільство не як явище, що вже відбулося, а як процес, який дотичний до різних сфер життєдіяльності людства, що першочергово пов'язаний з правом, політикою, організацією публічної влади, економікою, соціальною сферою тощо. Процес формування інформаційного суспільства в різних державах відбувається різними темпами. В першу чергу він охоплює економічно розвинені країни, так-як вони перебувають в авангарді світової цивілізації за показниками інформатизації суспільства⁵.

Досліджуючи поняття інформаційного суспільства, варто зазначити, що це нова історична фаза розвитку цивілізації, інформація та знання в якій є головним продуктом виробництва, а показовими рисами – зростання долі інформаційних продуктів, комунікацій, послуги у валовому внутрішньому продукті (ВВП), створення глобального інформаційного простору, що забезпечує ефективну взаємодію людей, задля задоволення їх потреб в інформаційних продуктах і послугах, надання їм доступу до світових інформаційних ресурсів. Це суспільство, де у виробничих відносинах та виробничих силах, у прирості капіталу на передній план виходять інформація та знання, які складають нову форму власності – особисту, що приходить на зміну приватної⁶.

Тому, основною невід'ємною частиною соціального управління, в умовах побудови інформаційного суспільства в цілому, стає інформація, а інформаційне управління його частиною. Ядро інформаційної політики складає особлива сфера, яка пов'язана з управлінням інформаційними процесами, з управлінням самою інформацією, що відповідно сприяє формуванню державної інформаційної політики та розвитку інформаційного суспільства.

⁵ Кормич Б. А. Правове регулювання інформаційної діяльності: навчально-методичний посібник (для здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії в аспірантурі Національного університету «Одеська юридична академія», галузь знань 08 «Право», спеціальність 081 «Право» (спеціалізація «Публічне право»)/ Б. А.Кормич, О. П. Федотов, Т. В. Аверочкина. 2018. С. 9.

⁶ Линьов К. О. Інформаційне забезпечення державного управління та державної служби : навчальний посібник / К. О. Линьов. Київ : Державна фіскальна служба України, 2016. С. 10.

В сучасних умовах, на державне управління в цілому та його інформаційне забезпечення впливають наступні фактори: першочергово глобалізація як інтеграційний процес, демократизація та розвиток громадянського суспільства, геополітичні процеси, інформатизація, технологія інформаційної діяльності, прогрес у сфері управління та ін. Відповідні комунікаційні можливості повинні мати інформаційні служби, організаційно-штатну структуру, а також систему захисту від загроз інформаційної, інформаційно-психологічної безпеки та інших маніпулятивних впливів.

Важливо зазначити, що сучасна людина, будучи суб'єктом масової інформації, потрапляє в залежність від інформаційного потоку. У неї з'являється ілюзія співпричетності, ілюзія з приводу адекватності реагування на події. Тобто, у сильну психологічну залежність від інформації, потрапляє сучасна інформаційна особа. На думку деяких фахівців, в залежність значно більш небезпечну та сильну за своїм впливом, ніж наркотики та алкоголь, на кору головного мозку⁷.

Інформатизація суспільства, це сукупність взаємопов'язаних організаційних, політичних, науково-технічних, правових, соціально-економічних, виробничих процесів, що направлені на створення умов для задоволення інформаційних потреб суспільства та індивіда на основі розвитку, створення та використання інформаційних ресурсів, мереж, систем та інформаційних технологій, які створені на основі застосування сучасної комунікаційної та обчислювальної техніки⁸.

Інформатизаційний процес відбувається завдяки широкомасштабному використанню інформаційних технологій у всіх сферах політичного, соціально-економічного, культурного життя суспільства, з метою підвищення ефективного використання знань та інформації для управління, задоволення інформаційних потреб держави, організацій та людини, а отже створення передумов переходу держави до інформаційного суспільства⁹.

Важливим міжнародним нормативним актом є «Хартія глобального інформаційного суспільства» в якій зроблено спробу виділити основні шляхи і принципи формування та розвитку інформаційного суспільства і вона являється одним із перших міжнародно-правових актів, який був прийнятий в Окінаві 22 липня 2000 року лідерами «сімки» найбільш розвинених держав світу. Сутність стимульованої інформаційно-

⁷ Линьов К. О. Інформаційне забезпечення державного управління та державної служби : навчальний посібник / К. О. Линьов. Київ : Державна фіскальна служба України, 2016. С. 11.

⁸ Програма інформатизації «Цифрова громада». URL: <https://zymnivska-gromada.gov.ua/news/1602352305>

⁹ Ibid.

комунікаційними технологіями (ІКТ), соціальної та економічної трансформації, згідно з положеннями цієї Хартії, полягає в її здатності сприяти суспільству і людям у використанні ідей та знань. Автори Хартії розуміють інформаційне суспільство, що дає змогу людям використовувати свій потенціал і реалізувати свої бажання¹⁰.

Вагомим є те, що перевагами інформаційних технологій, так зазначено у Хартії, повинні мати можливість користуватися усі люди скрізь, без винятку, а стійкість інформаційного суспільства базується на демократичних цінностях, таких як взаємна повага і терпимість до особливостей інших людей, вільний обмін знаннями та інформацією.

Також Хартія розглядається насамперед як заклик, ліквідувати міжнародний розрив у галузі інформації і знань, до усіх учасників правовідносин починаючи на державному рівні і закінчуючи приватним сектором¹¹.

Тому, для виконання цього завдання бажано починати роботу у таких ключових напрямках: проведення структурних і економічних реформ з метою створення атмосфери конкуренції, відкритості, ефективності і використання нововведень; доцільне управління макроекономікою, з метою точного планування з боку споживачів і ділових кіл, розроблення інформаційних мереж, що забезпечують безпечний, надійний, швидкий та економічний доступ за допомогою конкурентних ринкових умов. Тобто в повній мірі використовувати переваги нових інформаційних технологій; за допомогою постійного навчання, освіти, на задоволення зростаючого попиту на спеціалістів інформаційних технологій у багатьох секторах економіки. А отже покращити розвиток людських ресурсів; в державному секторі, сприяти наданню в режимі реального часу послуг, потрібних для підвищення рівня доступності органів державної влади для всіх громадян, в чому, в значній мірі, допоможе активне використання інформаційних технологій¹².

Величезні можливості для становлення і розвитку економіки відкривають інформаційні технології. Держави можуть надіятись подолати перешкоди, що зазвичай виникають у процесі розвитку інфраструктури, якщо вони досягли успіхів у використанні потенціалу інформаційних

¹⁰ Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства. URL: <https://studies.in.ua/inform-provo-shporu/2201-oknavska-hartya-globalnogo-nformacynogo-susplstva.html>

¹¹ Ibid.

¹² Кормич Б. А. Правове регулювання інформаційної діяльності: навчально-методичний посібник (для здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії в аспірантурі Національного університету «Одеська юридична академія», галузь знань 08 «Право», спеціальність 081 «Право» (спеціалізація «Публічне право»)/ Б. А.Кормич, О. П. Федотов, Т. В. Аверчкіна. 2018. С. 9.

технологій та успішно крокувати назустріч ефективнішій реалізації своїх цілей, наприклад, таких як охорони здоров'я, покращення санітарних умов, скорочення бідності, та що не менш важливим, є використання переваг швидкого зростання глобальної електронної торгівлі¹³.

Одним з головних завдань держави на національному рівні, у процесі розбудови інформаційного суспільства, визначається вдосконалення системи управління, відповідного нормативного забезпечення, формування нових методів комплексного розроблення політики¹⁴.

Попередньо була звернена увага на те, що наша держава в сьогоденні вирішує важливі завдання стосовно приєднання до Європейського співтовариства, світової культури та інформаційної цивілізації, в якому активно розвивається інформаційне суспільство і це можна назвати новим етапом розвитку України. На даному етапі суспільного розвитку інформація активно усвідомлюється суспільством і виступає важливим чинником його існування. Інформаційні технології створили можливості для масового активного та ефективного розвитку суспільства та знань людини¹⁵.

Як зазначалося попередньо глобалізаційні процеси в сучасному світі сприяють розвитку правових систем. Удовика Л. зазначає, що на систему права впливає глобалізація, яка проявляється в поширенні глобальних правових ідей, глобалізації правової свідомості, втілення європейських та світових стандартів, їх відображення в правовій політиці. Закріплення в нормативній підсистемі, тобто у появі нових норм і принципів, які втілюють і відображають глобальні правові ідеї. Також важливим є розширення кола суб'єктів правової системи, на основі врахування глобалізаційних перетворень, зміна їх правового статусу. А у функціональній підсистемі реалізувати європейські та світові стандарти правозастосування органами державної влади, насамперед у сфері захисту прав людини¹⁶. Одним із об'єктивних факторів розвитку суспільства є глобалізація. Також процеси демократизації та гуманізації, що відбуваються в суспільстві є основними тенденціями глобалізації.

¹³ Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства. URL: <https://studies.in.ua/inform-provo-shporu/2201-oknavska-hartya-globalnogo-nformacynogo-susplstva.htm>

¹⁴ Кормич Б. А. Правове регулювання інформаційної діяльності: навчально-методичний посібник (для здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії в аспірантурі Національного університету «Одеська юридична академія», галузь знань 08 «Право», спеціальність 081 «Право» (спеціалізація «Публічне право») / Б. А. Кормич, О. П. Федотов, Т. В. Аверочкіна. 2018. С. 10.

¹⁵ Забезпечення основних принципів діяльності людини в інформаційній сфері. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_11922

¹⁶ Удовика Л. Г. Глобалізація як критерій типології національних правових систем / Л. Г. Удовика. Актуальні проблеми держави та права. 2014. Вип. 72. С. 23.

Розглядаючи, зовсім не нові, права людини на свободу слова чи друку тобто на вільне вираження ідей та поглядів, що стали ключовими для інформаційних суспільних відносин. Ще у XVIII столітті їх вважали одними з найважливіших, які стали ядром при створенні французької Декларація прав людини і громадянина чи американського Білля про права. Тому варто зазначити, що задовго до появи інформаційних технологій ці права були закріплені і розвивалися та входили у основу загальноновизнаних громадянських і політичних прав і свобод¹⁷.

Фундаментальні праві і свободи є основою правового статусу людини, на якій можливе виникнення інших прав, необхідних для нормальної життєдіяльності індивіда. Під основоположними правами індивіда слід розуміти права, що містяться не лише в Конституції держави, але і у міжнародно-правових документах із прав людини, таких як Європейська Конвенція про захист прав людини й основоположних свобод 1950 року, Європейської соціальної Хартії 1961 року тощо¹⁸.

Варто згадати, що французький науковець Карел Васак першим запропонував ділити права і свободи людини на три покоління: до першого покоління прав і свобод віднесені політичні та цивільні права, до другого економічні, соціальні та культурні, до третього колективні або солідарні. Формування наступного покоління прав людини, згідно з теорією поколінь прав людини, відбулося в наслідок політичних, економічних, соціальних, культурних змін у суспільстві, завдяки чому виникали нові ідеї і теорії, які закріплювалися в правосвідомості.

В теперішній час, в наукових джерелах зазначаються права людини четвертого покоління, це група прав, які виникли у зв'язку з генетичними експериментами, різними біологічними розробками, а також з розвитком інформаційних технологій.

Порівняно новими є терміни галузь «інформаційне право» чи «інформаційні права», їх виникнення опосередковано пов'язане із розвитком інформаційних технологій та формування інформаційного суспільства. На перший погляд «нові» інформаційні права, такі як право на захист персональних даних, право на доступ до публічної інформації виникли на основі та є складовою частиною вже давно існуючих прав і нерозривно з ними пов'язані¹⁹.

Як зазначає Вітів В. факторами, які дають право виділити інформаційні права людини саме в четверте покоління прав, є нова модель

¹⁷ Сухорольський П. Проблеми забезпечення та розвитку прав людини в умовах інформаційного суспільства. *Український часопис міжнародного права*. № 1. 2013 С. 18.

¹⁸ Ткачук Н. І. Інформаційні права і свободи людини і громадянина в Україні: визначення термінів, співвідношення понять. *Інформаційне право*. № 2(25). 2018. С. 17.

¹⁹ Сухорольський П. Проблеми забезпечення та розвитку прав людини в умовах інформаційного суспільства. *Український часопис міжнародного права*. № 1. 2013 С. 18.

свободи інформації, а саме: виникнення глобального інформаційного простору, поширення та розвиток інформаційних технологій, зміна в політичних процесах, перехід до нових форма економічно-соціального ладу, необхідність вибору правомірної поведінки індивіда та забезпечення автономії дій на основі рівності доступу до інформації, охорона поширення особистої інформації про людину, та від негативної й неповної інформації тощо. Інформаційні права людини, як складова четвертого покоління прав, обумовленні формуванням нових цінностей, особливого інформаційно-орієнтованого сприйняття на основі використання інформаційно-комунікаційних засобів та діяльності в єдиному інформаційному просторі²⁰.

На думку Сухорольського П. не варто включати інформаційні права людини до четвертого покоління, або будь-якого іншого покоління, акцентуючи увагу на тому, що інформаційні права та їх елементи мають приналежність до усіх поколінь. За його твердженням, проблема полягає у відсутності в інформаційних правах цінностей, які дали б можливість переглянути систему поколінь прав людини²¹.

Власне, інформаційна сутність права та його специфіка інформації, яка має своїм змістом знання і забезпечує взаємодію суб'єктів у всіх взаємовідносинах, а не лише інформаційних²² дає можливість вважати інформаційні права водночас як елементом фундаментальних та похідних прав людини усіх поколінь, так і продуктом останнього (четвертого або п'ятого) покоління еволюційного розвитку прав людини. Так як на різних етапах, у всіх сферах життя використовуються інформаційні права і свободи людини, що підкреслюють їх виняткову значущість. Дійсно, як зазначає у своїх дослідженнях Діордіца І. і сьогодні будь-які суспільні відносини здійснюються через інформацію, інформаційну сферу, тому можна підкреслити, що інформаційні права і свободи присутні в будь-якій сфері життєдіяльності суспільства²³.

Данильян О. та Дзьобань у своїх дослідженнях акцентують увагу на утворенні нового типу суспільства – інформаційного, яке дало

²⁰ Вітів В. Інформаційні права як складова четвертого покоління прав людини. Наукові записки інституту законодавства Верховної Ради України. *Конституційне та муніципальне право*. № 6. 2016. С. 23.

²¹ Сухорольський П. Проблеми забезпечення та розвитку прав людини в умовах інформаційного суспільства. *Український часопис міжнародного права*. № 1. 2013. С. 19.

²² Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Діалектична єдність інформаційних прав та інформаційної свободи. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2017. № 1(32). С. 7.

²³ Діордіца І. Класифікація інформаційних прав і свобод людини і громадянина. *Підприємство, господарство і право*. № 7. 2016. С. 118.

можливість появи особливого виду свободи людини – інформаційної свободи і особливого класу прав – інформаційних. Інформаційні права людини, на думку дослідників, відіграють особливу роль в інформаційній свободі, так-як «закріплюючи взаємозалежність можливої і належної поведінки, рівність і єдність взаємних прав та обов’язків, право, визначаючи межі свободи, виступає як позитивна природа свободи, яке виключає пригнічення особистості, свавілля, самоуправство». Відповідно, розглядається право як засіб, який дозволяє реалізувати інформаційну свободу людини, за допомогою спеціальних правових методів, надаючи людині сукупність можливостей, завдяки яким вона зможе реалізувати дану їй інформаційну свободу²⁴.

Вважається, що за системою гарантій та своєю юридичною природою права і свободи є ідентичними поняттями, оскільки вони окреслюють, в різних сферах життєдільності суспільства, забезпечені державою соціальні можливості людини. Але якщо розглядати ці поняття на доктринальному рівні, то вирізняють певну відмінність та специфіку прав і свобод: право припускає наявність механізмів та можливостей щодо їх реалізації, а свобода припускає тільки відсутність обмежень. В той же час свобода дає особисту автономію, як наприклад в питаннях, що мають відношення до вибору віросповідання або відмові від нього, право на вільне пересування, вибору місця проживання. Право, на відміну від свободи, обмежується певними рамками, що обумовлено його буттям. Відповідно термін «свобода» дає більш широкі можливості, під власну відповідальність та на власний розсуд, індивідуальний вибір поведінки, не окреслюючи конкретного його результату: «кожному гарантується право на свободу думки й слова» (ст. 34 Конституції України) або «кожен має право на світогляд й віросповідання» (ст. 35 Конституції України). А термін «право» встановлює для людини конкретні дії (наприклад, право обирати та бути обраним для органів державної влади та органів місцевого самоврядування (ст. 38 Конституції України) і застосовуються тоді, коли йдеться про конкретні можливості поведінки (наприклад, право на соціальний захист, на освіту, на працю, на відпочинок тощо)²⁵.

Тому, можемо визначити, що інформаційне право дає невід’ємну можливість вчиняти дії або не вчиняти дії, яка з використанням визначеного законом механізму, забезпечує реалізацію інтересів людини

²⁴ Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Діалектична єдність інформаційних прав та інформаційної свободи. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2017. № 1(32). С. 8.

²⁵ Гладківська О. В. Відображення ключових понять основоположних прав і свобод людини в законодавчих актах України в інформаційній сфері. *Правова інформатика*. № 1(37). 2013. С. 35.

в інформаційній сфері. Натомість інформаційну свободу можемо визначити як невід’ємну можливість вчиняти дії або не вчиняти дії, яка за відсутності законодавчих обмежень, забезпечує реалізацію інтересів людини в інформаційній сфері. Тому варто зазначити, що конструкція «інформаційні права і свободи» має право на використання та існування в наукових дослідженнях, тому згадуючи право, маємо на увазі права і свободи²⁶.

Варто звернути увагу на те, що у сфері інформаційних правовідносин, права і свободи людини та громадянина, їх гарантії закріплені в національному інформаційному законодавстві України, а саме: Конституція України, Закони України «Про інформацію», «Про державну таємницю», «Про захист персональних даних», «Про доступ до публічної інформації» та багато інших нормативно-правових актів про окремі галузі, форми, види та засоби інформації, міжнародні угоди та договори, ратифіковані Верховною Радою України, та норми і принципи міжнародного права. Вчасності, комплекс прав і свобод людини, що визначають статус людини в сфері інформаційних відносин, закріплені в Конституції України, що становлять виразну і послідовну систему²⁷.

Отже, свобода слова, думки, масової інформації і право на доступ до інформації органів державної влади гарантують можливість людині відповідно мати переконання, а тому не піддаватись у зв’язку з цим дискримінації, вільно висловлювати свої думки і робити їх відомими, відстоювати свої ідеї та впливати на їх облік владою і що саме важливе контролювати владу²⁸.

Також споріднені терміни «безпека інформаційних технологій» та «безпека інформації» часто вживаються у науковій літературі. Комплексну проблему являє собою забезпечення безпеки інформаційних технологій, яка охоплює правове регулювання використання інформаційних технологій, забезпечення відповідних організаційно-технічних умов експлуатації, удосконалення технологій їх розробки, розвиток системи сертифікації. Для виконавчих органів державної влади розв’язання цієї проблеми потребує значних витрат, тому витрати на їх підтримку і співвідношення рівня необхідної безпеки є пріоритетним завданням. Тому для побудови надійної системи захисту першочергово необхідно визначити потенційні загрози, імовірність їх настання та можливі наслідки²⁹.

²⁶ Ткачук Н. І. Інформаційні права і свободи людини і громадянина в Україні: визначення термінів, співвідношення понять. *Інформаційне право*. № 2(25). 2018. С. 19.

²⁷ Настюк В. Я., Белевцева В. В. Правовий захист інформаційних прав і свобод людини в Україні : проблеми та перспективи. *Інформація і право*. № 2(14). 2015. С. 24.

²⁸ Ibid.

²⁹ Технології захисту інформації. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/4186>

При дослідженні можливих ризиків варто також врахувати морально-психологічні наслідки для персоналу і власників інформаційних технологій та користувачів інформації. Що ж до порушення безпеки так званих «критичних» додатків у державному і військовому управлінні, фінансовій сфері, медицині, атомній енергетиці, ракетно-космічній галузі тощо, то вони можуть призвести до тяжких наслідків для безпеки держави, навколишнього середовища, економіки, здоров'я та життя людей³⁰.

Національна безпека, комерційна та приватна таємниця, економічні та юридичні питання – усе це зумовлює необхідність захисту інформації та інформаційних систем. Згідно із Законом України «Про захист інформації в автоматизованих системах» зазначено, що захист інформації – це сукупність організаційно-технічних заходів і правових норм для запобігання заподіяння шкоди інтересам власника інформації чи автоматизованих систем та осіб які користуються інформацією³¹.

Важливо зазначити, що на міжнародному рівні не набув поширення термін «інформаційні права людини», хоча у всіх сферах діяльності суспільства чи діяльності та життя людини виникають інформаційні відносини. Конкретні інформаційні права чи інформаційні відносини практично завжди можна віднести до однієї із сфер життєдіяльності людини чи відповідної групи прав, таких як особистих, політичних, соціальних, економічних, культурних.

Тому поза межами загальноприйнятої класифікації прав людини за сферами, здійснюється виокремлення інформаційних прав, що зумовлене особливістю інформаційного суспільства в якому значну суспільну роль відіграють інформаційні технології. За подібними критеріями в англійських джерелах виділяють цифрові права і свободи людини (digital rights and freedoms), під якими розуміють сукупність загально-визнаних та інших прав людини у контексті поширення нових цифрових технологій, зокрема Інтернету³².

В українській правовій науці, за останні десятиліття, набув значного поширення термін «інформаційні права людини». До них відносять різні дослідники неоднаковий перелік прав. Одні відносять до інформаційних прав людини лише нові права, що лише формуються чи уже сформувалися в умовах інформаційного суспільства, такі як право на захист

³⁰ Технології захисту інформації. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/4186>

³¹ Про захист інформації в автоматизованих системах. Законом України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2005. № 26. Ст. 347. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2594-15#Text>

³² Draft Report on a Digital Freedom Strategy in EU Foreign Policy (2012/2090(INI)) / European Parliament Committee on Foreign Affairs/. URL: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do>

персональних даних, право на доступ до Інтернету, право на доступ до публічної інформації. Інші у цьому випадку говорять про право на честь і гідність, право на інформаційну приватність. Треті говорять лише про право отримувати, використовувати та розповсюджувати інформацію³³.

В підсумку варто зазначити, що стають дедалі важливішим елементом існування демократичного суспільства, в умовах глобальної інформатизації, гарантовані Законами України право вільно збирати, використовувати, зберігати, поширювати інформацію письмово, усно або в залежності від вибору особи в будь-який інший спосіб. Додержання на належна реалізація гарантованих Конституцією України прав і свобод людини та громадянина, у тому числі інформаційних, пов'язано безпосередньо з процесом розбудови в Україні правової, демократичної держави.

2. Аналіз існуючих методів вирішення проблеми та формулювання завдань для оптимального розвитку інформаційних технологій

Дослідження аналізу існуючих методів вирішення проблем та завдань з розвитком інформаційних технологій варто почати з того, як показує досвід інших розвинених країн, що розвиток інформаційних технологій значним чином сприяє забезпеченню національних інтересів, зростанню продуктивності праці, поліпшенню керованості економіки, розвитку високих технологій та наукоємних виробництв.

Важливо зазначити, що складовими національної інформаційної інфраструктури і основними чинниками, які забезпечують економічне піднесення в державі є системи науково-дослідних установ та підготовки висококваліфікованих фахівців, інформаційно-комунікаційні мережі, комунікаційна та обчислювальна техніка, банки та бази даних та знань, різного рівня системи інформаційно-аналітичних центрів, виробництво технічних засобів інформації, інформаційні технології.

Як зазначено в Законі України «Про Національну програму інформатизації», для створення умов інтеграції України у світовий інформаційний простір відповідно до сучасних тенденцій інформаційної геополітики, необхідно сформувати Національну програму інформатизації виходячи з довгострокових пріоритетів національно-культурного, науково-технічного, соціально-економічного розвитку країни з урахуванням світових напрямів розвитку та досягнень у сфері інформатизації, яка була б спрямована на розв'язання найважливіших загально-суспільних проблем, таких як: забезпечення розвитку науки, освіти,

³³ Сухорольський П. Проблеми забезпечення та розвитку прав людини в умовах інформаційного суспільства. *Український часопис міжнародного права*. № 1/2013 С. 19.

культури, національної безпеки та охорони держави, охорони здоров'я людини та навколишнього середовища та демократизації суспільства³⁴.

Отже, українська Національна програма інформатизації становить комплекс взаємопов'язаних окремих проєктів (завдань) інформатизації, які спрямовані на реалізацію державної політики та пріоритетних напрямів створення сучасної інформаційної інфраструктури держави за рахунок концентрації та раціонального використання матеріально-технічних, фінансових та інших ресурсів, науково-технічного та виробничого потенціалу країни, а також координації діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, установ, підприємств, організацій усіх форм власності і громадян у сфері інформатизації³⁵.

А тому, розвиток інформаційних технологій, а також інформатизація суспільства в значній мірі сприятиме забезпеченню та гарантуванню органами державної влади прав і свобод людини й громадянина.

Саме стаття 34 Конституції України визначає: «Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір. Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя»³⁶.

Право на доступ до інформації, на думку сучасних дослідників інформаційного права, розрізняють пасивне і активне. Так можна трактувати, що право на доступ до інформації, як воно закріплене в статті 34 Конституції України, за своїм змістом є «активним», так-як для його реалізації особі необхідно вчинити певні активні дії, оскільки воно становить певну міру поведінки. Якщо розглянути розуміння поняття активності і пасивності, то активність означає діяльну участь у чомунебудь, а пасивність – бездіяльність. Тому можна зазначити, що активне право на доступ до інформації або можливість доступу, тобто вчинення відповідних, передбачених законом дій, які налаштовані на одержання

³⁴ Про Національну програму інформатизації : Закон України. Відомості Верховної ради України (ВВР), 1998, № 27–28, ст. 181. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80#Text>

³⁵ Ibid.

³⁶ Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України від 28.06.1996 р.: (із змінами та доповненнями). *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

необхідної інформації, а відповідно пасивне право доступу, це можливість людини одержати інформацію, не роблячи жодних цілеспрямованих дій (наприклад, реклама по телебаченню, радіомовленню, бігбордах). Активні та пасивні інформаційні права і свободи людини й громадянина гарантуються державою. Наприклад, інформація поділяється, за порядком доступу, на відкриту інформацію, для отримання якої людина не повинна вчиняти ніяких активних дій та інформацію з обмеженим доступом, щодо якої законодавством передбачається право забороняти розповсюдження персональних даних та ін.³⁷

З вищевикладеного можна підсумувати, що інформаційне право індивід може розуміти як надану йому можливість здійснювати будь-які дії щодо створення, опрацювання, зберігання, збирання та розповсюдження інформації у будь-якій формі, якщо немає прямих заборон з боку закону. Право вільно одержувати, шукати, передавати, робити та поширювати інформацію будь-яким законним способом, гарантується конституціями більшості держав, так-як це є невід'ємне право кожної людини на інформацію. Це право закономірно впливає із загально-визнаного принципу міжнародного права поваги до основоположних прав і свобод людини й громадянина.

Відповідно невід'ємну можливість вчиняти дії або не вчиняти дій, становить інформаційне право, яка забезпечує в інформаційній сфері, реалізацію інтересів людини з використанням визначеного законом механізму. Також, може бути визнана як невід'ємна можливість вчиняти дії або не вчиняти дій, інформаційна свобода, яка в інформаційній сфері забезпечує реалізацію інтересів людини за відсутності законодавчих обмежень³⁸.

Важливо зазначити, що специфіка інформації, яка має своїм змістом знання, а отже забезпечує взаємодію суб'єктів не тільки інформаційних, але й інших правовідносин і тому інформаційна сутність права дає підстави вважати інформаційні права і свободи як елементи похідних та фундаментальних прав людини всіх поколінь, а особливо продуктом останнього покоління еволюційного розвитку прав людини. Можна підкреслити, що інформаційні права і свободи людини мають виняткову значущість, так-як використовуються особою у всіх сферах її життєдіяльності³⁹.

³⁷ Діордіца І. Класифікація інформаційних прав і свобод людини і громадянина. *Підприємство, господарство і право*. № 7. 2016. С. 121.

³⁸ Ibid.

³⁹ Ткачук Н. І. Інформаційні права і свободи людини і громадянина в Україні: визначення термінів, співвідношення понять. *Інформаційне право*. № 2(25). 2018. С. 27.

Хоча варто зауважити, що інформаційні права людини і громадянина, які зазначені в статті 34 Конституції України, складаються з права: вільно збирати, зберігати, використовувати й поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір. Данильян О. і Дзьобань О. у своїх дослідженнях зазначають, що такий склад інформаційних прав має відмінність від групи інформаційних прав, які прийняті на міжнародному рівні, так-як інформаційні права повинні гарантувати реалізацію всього циклу інформаційної свободи особи. Якщо розглянути європейське законодавство, то можна побачити, що воно спрямоване в основному шляхом легітимзації сукупності двох інформаційних прав: отримання та розповсюдження інформації. Це можна пояснити тим, що при отриманні інформації розуміється її пошук, натомість при розповсюдженні передбачається опрацювання інформації, у тому числі виробництво нової інформації на основі раніше отриманої. Натомість в Конституції України, враховуючи тоталітарне минуле нашої держави, більш розширений набір інформаційних прав людини, при цьому був зроблений акцент на мораль, звичаї суспільства і правосвідомість⁴⁰.

Важливо зазначити, що Конституція України містить у собі багато правових норм, які тією чи іншою мірою мають інформаційний характер або опосередковано чи безпосередньо встановлюють інформаційні права та свободи людини і громадянина, а саме:

- стаття 15 Конституції України – свобода від цензури;
- стаття 23 Конституції України – право на вільний розвиток своєї особистості;
- стаття 28 Конституції України – повага гідності;
- стаття 31 Конституції України – гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції;
- стаття 32 Конституції України – право на недоторканність особистого і сімейного життя;
- стаття 34 Конституції України – право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань;
- стаття 35 Конституції України – право на свободу світогляду і віросповідання;
- стаття 36 Конституції України – право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації;
- стаття 38 Конституції України – право брати участь в управлінні державними справами;
- стаття 39 Конституції України – право на зібрання;

⁴⁰ Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Діалектична єдність інформаційних прав та інформаційної свободи. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2017. № 1(32). С. 8.

– стаття 40 Конституції України – право направляти індивідуальні та колективні звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

– стаття 41 Конституції України – право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності;

– стаття 54 Конституції України – гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості;

– стаття 57 Конституції України – гарантується право знати свої права та обов’язки та інші⁴¹.

Отже, варто відзначити, що має основним своїм об’єктом інформацію більшість із зазначених в Конституції України прав людини. Наприклад, права у сфері особистого й сімейного права є наступним видом громадянських прав, які значною мірою залежні від морально-етичних норм, які властиві тому чи іншому суспільству. Держава гарантує судовий захист прав, у разі поширення недостовірної інформації про людину чи членів її сім’ї, спростовувати та вилучити таку інформацію, а також відшкодувати матеріальну і моральну шкоду завдану поширенням, збиранням і зберіганням недостовірної інформації. Зазвичай, мова йдеться про інформацію, що заподіює шкоду діловій та особистій репутації особу та членів її сім’ї⁴².

Тому можна трактувати, що інформаційні права органічно входять до структури інших прав і свобод людини й громадянина, а отже становлять цілісний існуючий феномен, який пізнається через призму їх системних властивостей, що проявляються у наявності права свободи інформаційного характеру у різних сферах життєдіяльності суспільства. Тобто можна говорити про наявність інформаційних прав людини і громадянина в політичній сфері, управлінській сфері, економічній сфері, екологічній сфері тощо, які відповідно поєднанні і в своїй системній сукупності становлять систему інформаційних прав і свобод⁴³.

Громадяни також мають право, яке закріплено в Конституції України, на ознайомлення в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, організаціях, установах з відомостями про себе, якщо вони не є державною та іншою таємницею, що захищається законом.

⁴¹ Конституція України: прийнята на п’ятій сесії Верховної Ради України від 28.06.1996 р.: (із змінами та доповненнями). *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

⁴² Діордіца І. Класифікація інформаційних прав і свобод людини і громадянина. *Підприємство, господарство і право*. № 7. 2016. С. 119.

⁴³ Ibid.

Нерідко постає наукова проблема, при дослідженні статей Конституції, чи доцільно ставити на один щабель громадянські права («...таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції...» (ст.31 КУ)) та економічні («...захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральні і матеріальні інтереси, що виникають з різними видами інтелектуальної діяльності» (ст.54 КУ))?

З цього приводу деякі дослідники слушно зауважують: «... з відсутності поділу у Конституції громадянських прав і свобод та економічних і соціальних прав людини виникає два напрями небезпеки. Один у сфері практики правозастосування, інший у сфері правосвідомості і не менш важливо, що ці два чинники взаємопов'язані»⁴⁴.

І що суттєво, другий чинник має концептуальне значення, так-як надзвичайно важливу роль у механізмі правового регулювання відіграє правосвідомість тому, що становить сукупність ідей, уявлень, поглядів, переконань, оцінок, емоцій і настроїв людей до бажаного (морального) чи позитивного права.

Оскільки в сьогоденні спостерігається складна форма деформації професійної правової свідомості, в значній частині серед державних службовців, які мають показувати приклад правомірної поведінки, високого рівня правової культури, а отже поваги до права, оскільки, прагнуть бути елітою. Натомість процвітає усталена непрофесійність, непереборний бюрократизм, системне хабарництво, тотальна корупція, байдужість до проблем людей, з якими звертаються громадяни до представників органів державної влади, на противагу власним інтересам, що в свою чергу створює стійкі умови для формування правового нігілізму, зумовлює суспільну зневагу до права як міри свободи та справедливості, а отже зневіру громадян у силу верховенства права⁴⁵.

Тому, для сучасного інформаційного суспільства важливими є інформаційні права і свободи людини, які гарантовані державою і дають можливість індивіду задовільнити свої потреби в отриманні, охороні, захисту, використанні та поширенні необхідної для життєдіяльності обсягу інформації. Передбачені національним законодавством інформаційні права людини, в умовах сучасної правової держави ґрунтуються на відповідних правах людини, які формуються на конституційному рівні.

Отже, у сфері інформації, гарантовані права і свободи людини, в однаковій мірі можуть мати відношення і до реалізації прав, що відповідно дають індивіду змогу бути повноправним суб'єктом

⁴⁴ Ліпкан В. А. Інформаційні права і свободи людини та громадянина. URL: <https://goalint.org/informacijni-prava-i-svobodi-iyudini-ta-gromadyanina-2/>

⁴⁵ Ibid.

інформаційних відносин, і тих, що захищають особу від неправомірного інформаційного втручання. Тому, в сучасних умовах, перспективним напрямком розвитку інституту інформаційних прав і свобод людини, є насамперед права на інформаційну безпеку, які необхідно закріпити в Конституції України⁴⁶.

На думку деяких дослідників, доцільно виділяти принципи діяльності держави в інформаційній сфері поряд із загальними принципами інформаційних відносин. Напряму, залежить реалізація національних інтересів та ефективність діяльності органів державної влади від ефективності та розвитку інформаційних ресурсів, інформаційно-комунікаційних технологій, а отже інформаційної інфраструктури. Тому, в інформаційній сфері, головними принципами діяльності органів державної влади, повинні бути захист внутрішньополітичних та зовнішньополітичних інтересів держави, відповідно до рекомендацій Ради Європи, має відбутися реформування засобів масової інформації, розвиток інформаційної культури, а також здійснюватися контроль за дотриманням національного законодавства та законодавства про інформацію⁴⁷.

Втілюючи ці принципи, в нашій державі, була створена електронна інформаційна система «Електронний уряд», ціль якої забезпечення відкритості діяльності органів державної влади, підвищення ефективності їхньої діяльності на всіх рівнях та реалізація громадянами конституційних прав на участь в управлінні державними справами. Доцільну модель управління являє собою електронний уряд, у якій вся сукупність як внутрішніх, так зовнішніх процесів і зв'язків забезпечується й підтримується відповідними інформаційно-комунікативними технологіями. Відповідно, широка автоматизація всіх процесів у звичайній діяльності міністерств, відомств, місцевих органів виконавчої влади, як внутрішніх так і зовнішніх є необхідною умовою переходу до електронного уряду⁴⁸.

З метою підвищення прозорості та ефективності діяльності органів державної влади, а також встановлення суспільного контролю за нею і була створена модель державного управління «Електронний уряд», що заснована на використанні сучасних комунікаційних та інформаційних технологій.

Отже, інформаційна система «Електронний уряд» являє собою систему пошуку, введення, збору, обробки, збереження та видачі

⁴⁶ Ткачук Н. І. Інформаційні права і свободи людини і громадянина в Україні: визначення термінів, співвідношення понять. *Інформаційне право*. № 2(25). 2018. С. 28.

⁴⁷ Забезпечення основних принципів діяльності людини в інформаційній сфері. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_11922

⁴⁸ Линьов К. О. Інформаційне забезпечення державного управління та державної служби : навчальний посібник / К. О. Линьов. Київ. 2016. С. 23.

користувачеві за вимогою згідно визначених критеріїв інформаційних ресурсів для забезпечення надання послуг бізнесу, всім категоріям громадян органами державної влади, а також інформування громадян про роботу органів державної влади усіх рівнів інформаційно-комунікаційними засобами⁴⁹.

У результаті запровадження інформаційної системи «Електронний уряд» очікується: по-перше, прозорість виконання доручень і рішень уряду органами виконавчої влади та високий рівень контролю за їх здійсненням; по-друге, підвищення повноти, оперативності та достовірності інформації, що накопичується та використовується органами державної влади; по-третє, забезпечення взаємодії громадян і органів державної влади з реалізацією двостороннього зв'язку, спрямованого на забезпечення індивідуальних інформаційних потреб людини в сфері одержання необхідної інформації та надання індивідуальних даних, направлених від громадян до інститутів державної влади; по-четверте, зростання довіри суспільства до діяльності Уряду; по-п'яте, зниження накладних витрат в державних установах⁵⁰.

Відповідно інформаційною системою «Електронний уряд» допомагає в вирішенні основних завдань: створення централізованих баз даних з технологіями розподілення обробки даних для забезпечення електронного документообігу та роботи структурних підрозділів влади у всіх гілках влади, тобто організація інформаційних комунікацій між суб'єктами державної влади усіх рівнів; в достатній та зручній формі без просторових та часових обмежень надання повного спектру інформаційних послуг органами державної влади всім категоріям громадян електронними засобами; в інтересах забезпечення державних замовлень, організації тендерів, реалізації товарів і послуг та ефективного управління виробництвом з метою зростання конкурентоспроможності вітчизняних виробників на міжнародному рівні сприяє розвитку електронного ринку товарів та послуг; відкритості державного управління для суспільства та громадського обговорення, контролю, ініціативи, тобто впровадження електронної демократії як форми забезпечення прозорості, довіри взаємовідносин, наприклад, «приватний бізнес – держава», «громадські організації та інститути – держава», «громадянин – держава»; за рахунок удосконалення системи здоров'я, надійного забезпечення правової та особистої безпеки, системи соціальних послуг, збільшення можливостей для екологічної безпеки та освіти; як форми

⁴⁹ Линьов К. О. Інформаційне забезпечення державного управління та державної служби : навчальний посібник / К. О. Линьов. Київ : Державна фіскальна служба України, 2016. С. 23.

⁵⁰ Ibid.

забезпечення прозорості у взаємовідносинах «виборець-депутат» функціонування системи електронного голосування та ін.⁵¹.

Також варто зазначити, що розпорядженням Кабінету Міністрів України було передбачено підготовку проєктів нормативно-правових актів з питань:

- забезпечення інформаційної безпеки, зокрема захисту інформаційних ресурсів, порядок попередження, виявлення, прогнозування та оцінювання загроз безпеці державних інформаційних ресурсів, визначення рівня захисту інформації від несанкціонованих дій в інформаційно-комунікаційних системах;

- впровадження регламентів та механізмів надання органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування послуг фізичним та юридичним особам через Інтернет;

- визначення загальних вимог до програмних продуктів, що створюються та закуповуються на замовлення органів державної влади, у тому числі щодо захисту прав інтелектуальної власності;

- визначення основних засад запровадження та функціонування депозитаріїв, аукціонів, бірж⁵².

Тому, варто відзначити, що мова повинна йти про створення ефективної системи управління державними інформаційними ресурсами і відповідно принципи інформаційних відносин мають забезпечуватися відповідною системою управління. Розробляють і здійснюють державну інформаційну політику органи державної влади загальної компетенції. Наприклад, відповідно до Положення, затвердженого Постановою КМУ № 862 від 10.08.2011 року Державний комітет телебачення та радіомовлення є спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади із забезпечення реалізації державної політики в видавничій та інформаційній сферах⁵³. Так само, згідно статті 1 Закону України «Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення» Національна Рада України є конституційним, постійно діючим колегіальним органом, з питань телебачення і радіомовлення, метою діяльності якого є нагляд за дотриманням законів України у сфері телебачення та радіомовлення⁵⁴.

⁵¹ Линьов К. О. Інформаційне забезпечення державного управління та державної служби : навчальний посібник / К. О. Линьов. Київ : Державна фіскальна служба України, 2016. С. 23.

⁵² Ibid. С. 24.

⁵³ Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких актів Кабінет Міністрів України : Постанова Кабінету Міністрів України від 10.08.2011 р. № 862. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/862-2011-%D0%BF#Text>

⁵⁴ Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення. Закон України. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 1997, № 48, ст. 296. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/538/97-%D0%B2%D1%80№Text>

Важливим є той факт, що дієвим механізмом маніпулювання особистою думкою громадян, а отже і суспільною свідомістю є телебачення і радіомовлення і тому пріоритетним під час формування напрямів державної політики в інформаційній сфері має стати питання реформування аудіовізуальних засобів масової інформації. Політичний процес боротьби між політичними силами в основному полягає в боротьбі корпоративних інтересів або особистих ідеологій, а не політичних пропозицій. Тому, при проведенні будь-яких реформ саме ці міркування повинні бути в центрі уваги⁵⁵.

Тому, при реформуванні аудіовізуальних засобів масової інформації, в нашій державі, необхідно врахувати положення міжнародних нормативно-правових актів, а саме: Європейську конвенцію про транскордонне телебачення; Європейську угоду про захист телерадіомовлення та Протоколів до неї; Резолюцію Парламентської Асамблеї Ради Європи «Про принципи телевізійної реклами» та «Майбутнє громадського мовлення»; Рекомендації Ради Європи «Про висвітлення в засобах масової інформації виборчих компаній», «Про гарантії незалежності громадського телерадіомовлення» «Про незалежність і функції регулювання органів у секторі мовлення», «Про заходи щодо сприяння плюралізму в засобах масової інформації»⁵⁶

Отже, вдосконалення правового забезпечення діяльності телебачення і радіомовлення, має широко приставляти інтереси всіх культурних, соціальних, релігійних верств населення, повинно слугувати інтересам всього суспільства, а не окремим політичним групам, та головною метою якого повинно бути неупереджене та об'єктивне інформування громадян держави про явища та події, що відбуваються, показ інформаційної, якісної продукції інших країн, створення високоякісних просвітницьких програм.

Відповідно, основні принципи діяльності держави в інформаційній сфері, враховуючи вище наведене, повинні створити надійні умови для здійснення належного організаційно-правового забезпечення суспільних відносин щодо збирання, поширення, використання та зберігання інформації⁵⁷.

В підсумку варто зазначити, що усі вищевикладені методи і завдання які впроваджуються органами державної влади з розвитком інформаційних технологій сприятимуть належному забезпеченні та

⁵⁵ Система розробки і здійснення публічних політик в Україні/ За загальною редакцією О. П. Дем'янчука. Київ : Факт, 2004. С. 215.

⁵⁶ Забезпечення основних принципів діяльності людини в інформаційній сфері. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_11922

⁵⁷ Ibid.

гарантуванні основоположних прав і свобод людини й громадянина, в тому числі інформаційних, та розбудові інформаційного суспільства.

ВИСНОВКИ

В результаті проведення власного дослідження можна підсумувати, що в системі національних інтересів України особливе місце займає реалізація фундаментальних прав і свобод людини в інформаційній сфері, яка ґрунтується на принципах права і свободи інформації, тобто дозволено усе, що не заборонено законом. Інформаційні та комунікаційні технології становлять основу інформаційного суспільства, які передбачають розвиток інформаційних відносин, що відповідно забезпечують та зумовлюють взаємозв'язок інших суспільних відносин. Опосередковано пов'язані зі становленням демократичного суспільства, права і свободи людини й громадянина, що реалізуються у сфері інформаційних відносин. До найважливіших засад формування правової держави, належать гарантії прав і свобод людини щодо інформаційної сфери, адже вони спрямовані до дієвого механізму державного управління в демократичному суспільстві. Важливим є те, що в міжнародно-правових актах, Конституції України та багатьох інших законах закріплені ці принципи.

Важливо зазначити, що прагнення України стати повноправним членом Європейського Союзу, а відповідно членом світового співтовариства, зумовлює процес розбудови демократичної, правової держави, який безпосередньо пов'язаний з належною реалізацією та додержанням гарантованих Конституцією України прав і свобод людини й громадянина, у тому числі інформаційних які, що дуже важливо, використовуються особою у всіх сферах її життєдіяльності. Стають дедалі важливішим елементом існування демократичного суспільства, гарантовані Конституцією України права людини вільно збирати, використовувати, поширювати та зберігати інформацію усно, письмово, або на свій вибір в інший спосіб, в умовах глобальної інформатизації.

Відповідно, сприяють прогресивним трансформаціям системи органів державної влади новітні технології. Адже, значно спрощується доступ до інформації за допомогою електронних технологій. Забезпечення прав людини на доступ до публічної інформації, виступає умовою ефективності застосування в життєдіяльності суспільства сучасних інформаційних технологій. На сучасному етапі розвитку суспільства, електронне забезпечення інформацією виступає лише певною технологією, інструментом, що дозволяє зробити діяльність органів державної влади більш ефективною, доступною і сприяє більш дієвому забезпеченню прав і свобод людини й громадянина.

АНОТАЦІЯ

Дослідження впливу інформаційних технологій на права людини, що є реальністю сьогодення, необхідно приділяти значно уваги, оскільки в інформаційному суспільстві розвиток інформаційних технологій значно впливає на усі сфери життєдіяльності людини, зокрема соціально-економічну, політико-правову, культурну, а відповідно і на розвиток особистості людини, при цьому необхідно відокремити утопічні та ідеологічні компоненти, а зазначити відповідальність органів державної влади, з розвитком інформаційних технологій, на дотримання та гарантування прав і свобод людини й громадянина в інформаційному суспільстві. Такий підхід дасть можливість оминати проблеми, які виникають із невідповідністю створених у минулому теорій реальності, та допоможе виявити не тільки негативні, а й позитивні впливи інформаційних технологій на основоположні права людини.

Варто зауважити, що світовими лідерами у сфері інформаційних технологій є розвинуті країни Заходу але і вони часто стикаються із новими ідеологічними викликами, що виникають із впливом інформаційних технологій на суспільство, а відповідно звучується простір особистої свободи людини. Але на різних континентах, у різних державах світу в умовах інформаційного суспільства розгляд питань забезпечення прав людини має свої особливості, відсутній загальноприйнятий консенсус і тому кожна окремо взята держава, в тому числі Україна, повинна створити свої необхідні підходи стосовно питання належного забезпечення прав і свобод людини й громадянина.

Література

1. Сухорольський П. Проблеми забезпечення та розвитку прав людини в умовах інформаційного суспільства *Український часопис міжнародного права*. № 1. 2013 С. 18–23.
2. Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості: аналіт. доп. / Д. В. Дубов, О. А. Ожеван, С. Л. Гнатюк. Київ : НІСД. 2010. 64 с.
3. Правове забезпечення державної інформаційної політики. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_22116
4. Матвеева Л. Г. Аналіз сучасних досліджень транзитивних процесів у праві. Л. Г. Матвеева. *Юридична Україна*. 2015. № 9. С. 11–19.
5. Васечко Л. О. Еволюція прав людини під впливом процесів глобалізації / Л. О. Васечко. *Форум права*. 2010. № 4. С. 121–126.
6. Кормич Б. А. Правове регулювання інформаційної діяльності : навчально-методичний посібник (для здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії в аспірантурі Національного університету «Одеська

юридична академія», галузь знань 08 «Право», спеціальність 081 «Право» (спеціалізація «Публічне право») / Б. А. Кормич, О. П. Федотов, Т. В. Авєрочкіна. 2018. 150 с.

7. К. О. Линьов. Інформаційне забезпечення державного управління та державної служби Навчальний посібник / К. О. Линьов. Державна фіскальна служба України. Київ, 2016. 42 с.

8. Програма інформатизації «Цифрова громада». URL: <https://zumnivska-gromada.gov.ua/news/1602352305>

9. Забезпечення основних принципів діяльності людини в інформаційній сфері. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_11922

10. Удовика Л. Г. Глобалізація як критерій типології національних правових систем / Л. Г. Удовика. *Актуальні проблеми держави та права*. 2014. Вип. 72. С. 21–27.

11. Качук Н. І. Інформаційні права і свободи людини і громадянина в Україні: визначення термінів, співвідношення понять. *Інформаційне право*. № 2(25). 2018. С. 17–30.

12. Вітів В. Інформаційні права як складова четвертого покоління прав людини. *Наукові записки інституту законодавства Верховної Ради України: Конституційне та муніципальне право*. № 6. 2016. С. 22–26.

13. Діордіца І. Класифікація інформаційних прав і свобод людини і громадянина. *Підприємство, господарство і право*. № 7. 2016. С. 116–122.

14. Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Діалектична єдність інформаційних прав та інформаційної свободи. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2017. № 1(32). С. 5–15.

15. Гладківська О. В. Відображення ключових понять основоположних прав і свобод людини в законодавчих актах України в інформаційній сфері. *Правова Інформатика*. № 1(37). 2013. С. 30–38.

16. Настюк В. Я., Белєвцева В. В. Правовий захист інформаційних прав і свобод людини в Україні: проблеми та перспективи. *Інформація і право*. № 2(14). 2015. С. 20–25.

17. Технології захисту інформації. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocenre/get/4186>

18. Про захист інформації в автоматизованих системах: Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2005. № 26. Ст. 347. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2594-15#Text>

19. Draft Report on a Digital Freedom Strategy in EU Foreign Policy (2012/2090(INI)) / European Parliament Committee on Foreign Affairs. URL: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do>

20. Про Національну програму інформатизації. Закон України. *Відомості Верховної ради України (ВВР)*. 1998. № 27–28. Ст. 181. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80#Text>

21. Про Концепцію Національної програми інформатизації. Закон України. *Відомості Верховної ради України (ВВР)*. 1998 № 27–28. Ст. 181. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/75/98-%D0%B2%D1%80#Text>

22. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України від 28.06. 1996 р.: (із змінами та доповненнями). *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

23. Ліпкан В. А. Інформаційні права і свободи людини та громадянина. URL: <https://goalint.org/informacijni-prava-i-svobodi-iyudini-ta-gromadyanina-2/>

24. Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких актів Кабінету Міністрів України : Постанова Кабінету Міністрів України від 10.08.2011р. № 862. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/862-2011-%D0%BF#Text>

25. Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення : Закону України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1997. № 48. Ст. 296. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/538/97-%D0%B2%D1%80#Text>

26. Система розробки і здійснення публічних політик в Україні / за загальною редакцією О. П. Дем'янчука. Київ : Факт, 2004. 224 с.

Information about the author:

Fedina Nataliia Vasylivna,

Candidate of Legal Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Theory of Law,
Constitutional and Private Law, Faculty № 1,
Institute of Specialist Training for National Police Units,
Lviv State University of Internal Affairs
26, Horodotska str., Lviv, 79007, Ukraine